

**Leerlingbegeleiding:
Komen tot een diploma of persoonlijkheidsontwikkeling?**

Marjolein de Lege
Universiteit Utrecht, Centrum voor Onderwijs en Leren
Gamma-cluster, start augustus 2011
Juli 2012

Inhoudsopgave

Aanleiding	3
Leerlingbegeleiding in theoretisch perspectief	4
Wat is leerlingbegeleiding?	4
Preventief of remediërend	5
Onderwijsvisie	5
Grenzen aan leerlingbegeleiding	6
Schoolklimaat	7
Contact met ouders	7
Methode	10
Leerlingbegeleiding in de praktijk aan het Farel College	11
Het doel van leerlingbegeleiding	11
Verschillende vormen van leerlingbegeleiding aan het Farel College	11
Onderwijsvisie	13
Denken in Professionele Momenten	15
Schoolklimaat	16
Ouders	17
Conclusie en aanbevelingen	19
Literatuurlijst	21
Bijlage: interview met zorgcoördinator Els van Rijndorp	22

“Een leerling in crisis heeft hulp nodig omdat hij zelf geen verweer heeft. Als hij met de juiste hulp het gebeurde weet te verwerken, kan hij sterker en rijper worden, lukt hem dat niet dan wordt hij juist angstiger, onzekerder of kwetsbaarder dan voorheen. Als leraar kun je een belangrijk aandeel in de hulp hebben. Help de leerling in de eerste plaats om een *nieuw* evenwicht te vinden. De oude draad oppakken is immers meestal niet mogelijk; daarvoor is de gebeurtenis te ingrijpend geweest.” (Fiddelaers-Jaspers, Hoorens-Maas en Konig, 1998)

Aanleiding

Tijdens mijn stages ontdekte ik een groot contrast tussen rapportvergaderingen. Docenten aan beide scholen waren zich bewust van de problemen waar leerlingen mee rondliepen, maar de manier waarop met deze kennis omgegaan werd, was heel verschillend. Docenten van de ene school lieten in hun uitingen merken dat ze begaan waren met deze leerlingen en lieten de problemen van leerlingen wegen in de beoordeling van het rapportcijfer. Docenten van de andere school uitten nauwelijks hun betrokkenheid, maar lieten de begeleiding aan de mentor over. Ook zagen zij cijfers vooral als een middel om vakkennis te toetsen. Een leerling waarvan de docenten wisten dat die een hele vervelende thuissituatie had, die zich daardoor slecht had kunnen concentreren en daardoor lage cijfers had gehaald, had niet in de eerste plaats begeleiding nodig om emotioneel te herstellen, maar begeleiding om bij te blijven met de kennis van het vak.

Dat beide scholen zulke verschillende keuzes maakten ten opzichte van leerlingbegeleiding, deed mij afvragen was het doel van leerlingbegeleiding is en hoe scholen daar volgens de literatuur in het algemeen vorm aan geven.

Leerlingbegeleiding in theoretisch perspectief

Wat is leerlingbegeleiding?

Leerlingen op de middelbare school bevinden zich in een fase van hun leven waarin een sterke persoonlijkheidsontwikkeling plaatsvindt. Leerlingen zijn op weg naar volwassenheid. Ook moeten leerlingen tijdens de middelbare schooltijd belangrijke keuzes over hun toekomst maken. Ze bereiden zich voor op hun studie en beroepskeuze. Tenslotte moeten leerlingen zich aanpassen aan een nieuwe manier van leren die ze tegenkomen op de middelbare school. Eerst in de brugklas en later voor havo- en vwo-leerlingen in het studiehuis. Leerlingen hebben begeleiding nodig op deze drie gebieden van deskundigen die hen kunnen helpen stappen vooruit te zetten en juiste keuzes te maken. Deze onderdelen zijn terug te vinden in de volgende definitie van leerlingbegeleiding. "Leerlingbegeleiding betreft de steun die leerlingen in het voortgezet onderwijs krijgen van het schoolteam bij de ontwikkeling van hun persoonlijkheid, het verhelderen van hun zelfbeeld, het verbreden van hun eigen horizon, het omgaan met anderen, het doorbreken van het traditionele rolpatroon, het leren omgaan met belemmeringen van de eigen ontwikkeling, het realiseren van hun leerdoelen, het leren kiezen." (van der Wal, de Mooij en de Wilde, 2009)

Fiddelaers-Jaspers, Hoorens-Maas en Konig spreken in hun boek *Uit Evenwicht* over een ontwikkelingscrisis die leerlingen meemaken. Een ontwikkelingscrisis kan ontstaan tijdens een normaal proces in de ontwikkeling van het leven van de mens. Leerlingen op de middelbare school laten hun relatieve stabiele kindertijd achter zich en worden volwassen. Tijdens deze periode zijn ze extra kwetsbaar voor schokkende gebeurtenissen of ervaringen. Sommige leerlingen ervaren de verwarring die in deze periode kan ontstaan heftiger dan de anderen. (Fiddelaers-Jaspers, Hoorens-Maas en Konig, 1998) De ontwikkelingscrisis is dus het normale proces van opgroeien dat iedere middelbare scholier meemaakt, en als hij of zij daarbij niet tegen extra problemen aanloopt, lijkt de dagelijkse vorm van leerlingbegeleiding voldoende te zijn om de leerling te begeleiden tijdens de middelbare schooltijd.

Als leerlingen wel tegen extra problemen aanlopen, kunnen ze in een situationele crisis terecht komen. "Een situationele crisis ontstaat na een onverwachte verstoring van een psychologisch en/of relationeel evenwicht ten gevolge van een ernstig verlies van status, bezit of een geliefd persoon." (Fiddelaers-Jaspers, Hoorens-Maas en Konig, 1998) In dit geval kunnen leerlingen tegen problemen aanlopen waar een school niet op voorbereid is, of welke de medewerkers van een school niet bevoegd zijn om te begeleiden.

Volgens de schrijvers van *Uit evenwicht* is niet de gebeurtenis het probleem, maar de reactie van de leerling op de gebeurtenis. Een crisis is "de reactie van een persoon op

een ernstige verstoring van zijn evenwicht ten gevolge van een ingrijpende situatie of gebeurtenis waartegen de persoon geen verweer heeft en die bij hem ongewoon sterke emoties losmaakt." (Fiddelaers-Jaspers, Hoorens-Maas en Konig, 1998) De leerling is niet meer in staat om op een gepaste manier met de situatie om te gaan. Daarom heeft een leerling begeleiding nodig. Een begeleider helpt de leerlingen om op een juiste manier met de situatie om te gaan en bevordert zo de persoonlijkheidsontwikkeling van deze leerling. (Fiddelaers-Jaspers, Hoorens-Maas en Konig, 1998) Hierin zien we een overeenkomst met bovenstaande definitie van leerlingbegeleiding van van der Wal, de Mooij en de Wilde. Ook zij zijn van mening dat leerlingbegeleiding de "ontwikkeling van de persoonlijkheid" betreft.

Preventief of remediërend

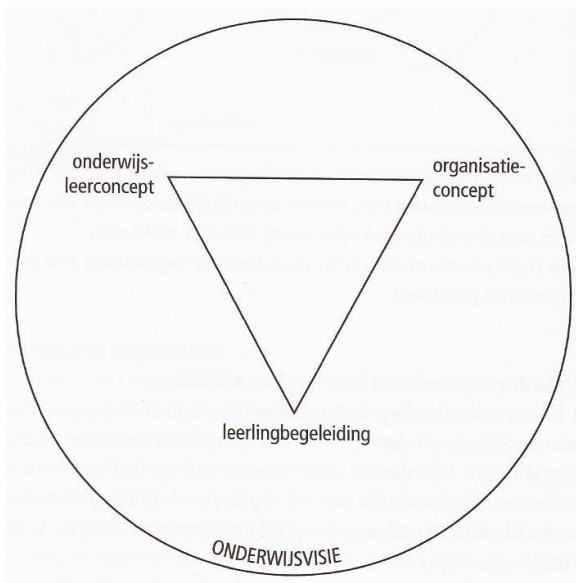
Uit voortgaande is inmiddels gebleken dat leerlingbegeleiding tot doel kan hebben de leerling begeleiding te bieden bij de normale obstakels die hij of zij tegenkomt tijdens de middelbare schooltijd, of de leerling te begeleiden die tegen problemen aangelopen is die hij of zij zelf niet meer het hoofd kan bieden. De eerste vorm van leerlingbegeleiding is preventief en heeft tot doel om problemen te voorkomen. Preventieve maatregelen zijn schoolbreed. Een voorbeeld is het iedere les tien minuten tijd inplannen voor het maken van huiswerk, zodat de leerlingen die dat nodig hebben extra ondersteuning kunnen krijgen. De naschoolse huiswerkbegeleiding die door veel scholen aangeboden wordt, al of niet gegeven door een externe instantie, is een voorbeeld van een remediërende maatregel. Leerlingen waarbij leerproblemen worden geconstateerd, krijgen begeleiding om het probleem op te lossen. Leerlingbegeleiding waarin preventie en remedie samengaan, wordt optimaliserende begeleiding genoemd. (Fiddelaers-Jaspers, Hoorens-Maas en Konig, 1998)

Onderwijsvisie

Leerlingbegeleiding speelt een belangrijke rol in de persoonsontwikkeling van de leerling, maar is slechts een onderdeel van de onderwijsvisie van de school. Samen met het onderwijsleerconcept en het organisatieconcept vormt leerlingbegeleiding de onderwijsvisie van de school. In figuur 1 is deze samenhang te zien.

Een onderwijsvisie is een al dan niet geëxpliciteerde kijk die het schoolteam heeft op de functie en vormgeving van het onderwijs op die school. Het onderwijsleerconcept is de praktische uitwerking van de visie van de school op onderwijs. Een school kan bijvoorbeeld het accent leggen op kennis of op de persoonsontwikkeling van de leerlingen, al dan niet gekoppeld aan de maatschappelijke en sociale context waarin mensen leven. Het organisatieconcept betreft de wijze waarop de school georganiseerd

is, bijvoorbeeld in welke mate leraren of vaksecties autonoom zijn of samenwerken, en hoe beslissingen tot stand komen. (van der Wal, de Mooij en de Wilde, 2009)

Figuur 1: de relatie tussen onderwijsvisie, onderwijsleerconcept, organisatieconcept en leerlingbegeleiding (van der Wal, de Mooij en de Wilde, 2009)

Grenzen aan leerlingbegeleiding

Leerlingen in crisis hebben begeleiding nodig. Ondanks het feit dat scholen preventieve en remediërende begeleiding aanbieden, kunnen leerlingen tegen problemen aanlopen die de expertise vereisen van een begeleider buiten de school. De begeleiding van docenten en mentoren is beperkt. Een leraar heeft de taak om signalen op te pikken die leerlingen geven. De taak van een mentor is nog uitgebreider. Leerlingen verwachten van een mentor dat hij er gewoon voor hen is. Maar een leraar is geen psychotherapeut. "Je bent geen professionele hulpverlener en zult je zeer bewust moeten zijn van je grenzen, maar door je kennis en nabijheid heb je heel eigen mogelijkheden om een leerling te helpen." (Fiddelaers-Jaspers, Hoorens-Maas en Konig, 1998) Dit wordt bevestigd door de schrijvers van *Tussen thuis en school*: "Een school is een pedagogisch-didactisch en geen therapeutisch instituut. Binnen de school werken pedagogisch-didactisch deskundigen, buiten de school vinden we professionele therapeuten in schoolbegeleidingsdiensten en andere hulpverlenende instellingen, of vrij gevestigde deskundigen." (van Mulligen, Gieles en Nieuwenbroek, 2008)

De rol van de vakdocent is vooral observerend en verwijzend als het gaat om sociaal-emotionele problemen. Toch kan het zo zijn dat de relatie die tussen docent en leerling gevormd is een belangrijke rol in de begeleiding kan spelen. "Een crisis wordt altijd gekenmerkt door verlies van relatie. [...] Voor een leerling die een relatie is

kwijtgeraakt kan het aangaan van nieuwe relaties van levensbelang zijn. [...] Je hebt als leraar een relatie met iedere leerling en bent vaak een van de weinige volwassenen met wie een leerling regelmatig contact heeft. [...] Als leerlingen niet terug kunnen vallen op ouders, is de leraar soms de enige volwassene waar leerlingen op terug kunnen vallen.” (Fiddelaers-Jaspers, Hoorens-Maas en Konig, 1998)

De mentor is voor leerlingen de eerst aangewezen persoon waar ze terecht kunnen met hun problemen. De mentor onderhoudt regelmatig contact met de groep en met de individuele leerling. Hij bespreekt bijvoorbeeld de behaalde resultaten, studieproblemen, groepsproblemen, klassenfeestjes. In een mentoruur kunnen ook onderwerpen als stress, faalangst, spijbelen, pesten, vandalisme, keuzes met de groep bespreekbaar worden gemaakt. De functie van de mentor vereist training in de gespreksvoering, professioneel leren omgaan met leerlingproblemen en conflicthantering. (van der Wal, de Mooij en de Wilde, 2009)

Schoolklimaat

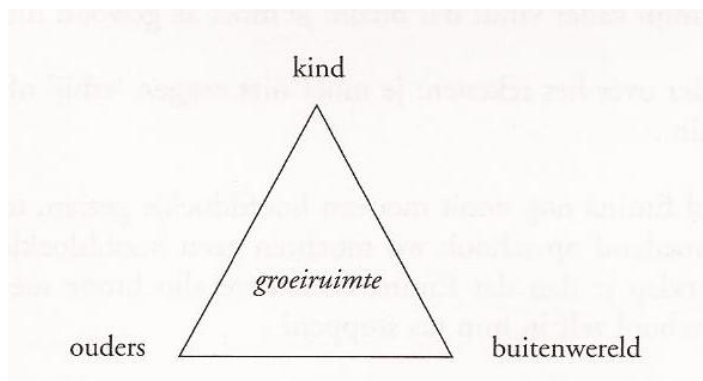
Van der Wal, de Mooij en de Wilde hebben een aantal voorwaarden opgesteld waaraan voldaan moet worden om aan de optimaliserende functie van leerlingbegeleiding te voldoen.

- Er moet gestreefd worden naar een schoolklimaat waarin zowel de leerling als de medewerkers van de school zo goed mogelijk functioneren;
- In dit klimaat zal de begeleiding van de leerling centraal behoren te staan;
- De begeleiding richt zich op alle leerlingen;
- Leerlingbegeleiding maakt deel uit van de taak van alle medewerkers van de school;
- Een goed opgezet leerlingvolgsysteem, waarin de ontwikkeling van de leerling op het gebied van prestaties en emotioneel zo goed mogelijk wordt gevolgd;
- De continuïteit van leerlingbegeleiding moet gegarandeerd zijn;
- De wijze waarop men leerlingbegeleiding vorm geeft en wil geven, moet voor een ieder duidelijk worden omschreven. (van der Wal, de Mooij en de Wilde, 2009)

Het schoolklimaat wordt sterk bepaald door de manier waarop docenten en leerlingen met elkaar omgaan. De communicatie tussen docenten onderling en de communicatie tussen docenten en leerlingen speelt daarbij een grote rol. Leerlingen moeten zich thuis en veilig voelen op school. Een school moet bedreigende situaties voorkomen. Een warme en gezellige sfeer is belangrijk en kan al gecreëerd worden door het goed onderhouden van het schoolgebouw en het opleuken van lokalen. (Fiddelaers-Jaspers, Hoorens-Maas en Konig, 1998)

Contact met ouders

Van Mulligen, Gieles en Nieuwenbroek vinden het belangrijk dat een leerling tot een gezonde persoonlijkheidsontwikkeling komt. Zij spreken over de groeiruumte van een kind en verbeelden die als een driehoek waarin kind, ouders en buitenwereld met elkaar in verbinding staan. Dit is te zien in figuur 2. De buitenwereld van een kind wordt voor een groot deel ingevuld door de school en de leraren. Het is belangrijk dat de verhoudingen tussen kind en ouders, kind en buitenwereld, en ouders en buitenwereld in de juiste verhouding blijven, anders wordt de groeiruumte van een kind beperkt. "Ouders vertrouwen hun kind aan ons toe voor onderwijs en begeleiding, maar sommigen lijken wel onze tegenstanders te zijn. Pas als de verantwoordelijkheid van de ouders en die van de school in elkaars verlengde liggen, krijgt het kind echt de kans zicht te ontwikkelen." (van Mulligen, Gieles en Nieuwenbroek, 2008)

Figuur 2: de dynamische driehoek (van Mulligen, Gieles en Nieuwenbroek, 2008)

Hoewel mentoren er van alles aan willen doen om leerlingen zo goed mogelijk te begeleiden, moeten ze beseffen dat een deel van deze taak bij de ouders hoort. Als een leerling teveel begeleiding van een school of een externe organisatie ontvangt en te weinig van de ouders, raakt de balans verstoord en wordt de groeiruumte van een leerling beperkt. Het is daarom belangrijk dat de relatie tussen mentoren en ouders in orde is en er gezamenlijke afspraken gemaakt worden over de begeleiding van de leerling. (van Mulligen, Gieles en Nieuwenbroek, 2008)

Bovendien is het zo dat de relatie tussen leerling en ouders is een bijzondere relatie is waar een begeleider zorgvuldig mee om moet gaan. De loyaliteit van een kind ten opzichte van zijn of haar ouders is sterk. Er bestaat een band tussen ouders en kinderen die sterker is dan welke band dan ook. Hoe erg de relatie tussen een kind en zijn ouders ook verstoord kan raken, een kind zal altijd kind van zijn ouders blijven. In de praktijk blijkt deze band hieruit, dat een kind zijn ouders altijd probeert te verdedigen. Hij blijft loyaal aan zijn ouders, zelfs als er problemen zijn, zodra een derde wijst op de negatieve aspecten van de relatie. Een leraar of begeleider moet nooit

proberen deze band te ondermijnen, maar deze band gebruiken om tot een oplossing van het probleem te komen. (van Mulligen, Gieles en Nieuwenbroek, 2008)

Methode

Door middel van een literatuuronderzoek is kort beschreven wat leerlingbegeleiding is, hoe leerlingbegeleiding zich verhoudt tot de onderwijsvisie en welke rol leerlingbegeleiding speelt in de relatie met ouders. Dit literatuuronderzoek is voornamelijk gebaseerd op drie boeken. *Identiteitsontwikkeling en leerlingbegeleiding* is een meer algemeen werk waarin beschreven wordt hoe scholen vorm geven aan leerlingbegeleiding in de praktijk en hoe leerlingbegeleiding zich verhoudt tot de persoonlijke ontwikkeling die een opgroeiende leerling ondergaat gedurende zijn of haar middelbare schooltijd. *Uit evenwicht* is gekozen, omdat de schrijvers van dit boek de crises beschrijven die leerlingen kunnen doorlopen en hoe docenten leerlingen dienen te begeleiden. *Tussen thuis en school: over contextuele leerlingbegeleiding* gaat specifiek over de driehoeksverhouding tussen kind, ouders en buitenwereld en hoe die verhoudingen scheef kunnen groeien. Dit boek biedt praktische handvaten hoe de communicatie tussen ouders en leraren verbeterd kan worden.

Om te onderzoeken wat de specifieke visie van het Farel College is ten opzichte van leerlingbegeleiding, wordt in de eerste plaats de schoolgids van het Farel College bestudeerd. Middels dit document presenteert de school haar onderwijsvisie en communiceert ze naar de buitenwereld welke rol leerlingbegeleiding speelt op school en daaraan vorm wordt gegeven. Er is gekozen voor het Farel College, omdat deze school bekend staat als een zorgschool en de docenten nauw betrokken zijn met de leerlingen.

Daarnaast wordt door middel van een open interview gekeken hoe de zorgcoördinator van het Farel College de leerlingbegeleiding aanstuurt en hoe zij over leerlingbegeleiding op het Farel College denkt. De zorgcoördinator aan het Farel College is Els van Rijndorp. Zij vervult tevens de functies van counselor en vertrouwenspersoon. Er is gekozen voor een open interview, opdat door middel van gerichte vragen onderzocht kan worden in hoeverre de visie van de zorgcoördinator overeenkomt met de literatuur. Verschillende vragen van dit interview dienen ter verduidelijking van de sociaal-emotionele begeleiding aan het Farel College, omdat deze vorm van begeleiding beleidsmatig het minst duidelijk in kaart is te brengen.

De combinatie van literatuuronderzoek en leerlingbegeleiding aan het Farel College als casus heeft als doel om te ontdekken in hoeverre de communicatie van het Farel College ten opzichte van leerlingbegeleiding overeenkomt met de literatuur.

In dit document wordt beschreven wat de overeenkomsten en verschillen zijn tussen wat de schoolgids en zorgcoördinator Els van Rijndorp over leerlingbegeleiding communiceren en wat de literatuur voorschrijft. Tenslotte worden enkele aanbevelingen gedaan.

Leerlingbegeleiding in de praktijk aan het Farel College

Het doel van leerlingbegeleiding

Uit de literatuur is gebleken dat het doel van leerlingbegeleiding het komen tot de persoonsontwikkeling van een leerling is. Dit wordt nergens aangehaald in de schoolgids van het Farel College. In het hoofdstuk over leerlingbegeleiding worden slechts voorbeelden van het begeleiding vermeld, maar niet het doel van leerlingbegeleiding in het algemeen. Ook in de inleiding wordt hierover niets vermeld. Uit de pedagogische visie van de school zou opgemaakt kunnen worden dat het volwassen worden van de leerlingen een doel van de school is. De pedagogische visie is als volgt geformuleerd: "Op basis van de veiligheid, betrouwbaarheid en kwaliteit, drie voorwaarden voor binding aan school, steunt het Farel 'onze' leerlingen op de weg naar volwassenheid. Het zijn ten slotte deze waarden, die 'onze' tot ontwikkeling brengen." (Schoolgids Farel College 2011-2012) Een verband met leerlingbegeleiding wordt echter niet gemaakt.

De eerste vraag van het interview was: "Wat is het doel van leerlingbegeleiding op uw school?". "Het opleiden van leerlingen tot hun diploma", was het antwoord van zorgcoördinator Els van Rijndorp op deze vraag. "Daar is soms iets meer bij nodig bij sommige leerlingen. Maar je wilt leerlingen daar krijgen waar ze thuis horen."

Uit dit antwoord zou blijken dat leerlingbegeleiding volledig ondergeschikt is aan het onderwijsleerconcept aan het Farel College. De schoolgids lijkt dit beeld te bevestigen. Er wordt vooral informatie gegeven over de onderwijsvisie van de school en wat het onderwijs zo speciaal maakt aan het Farel College. Een visie op leerlingbegeleiding wordt niet gegeven en voor zover wordt uitgelegd wat de begeleiding precies inhoudt, betreft het begeleiding bij leerproblemen.

In de afsluitende fase van het interview gaf Els van Rijndorp aan dat het Farel College bekend staat als een zorgschool en dat ze vermoedt dat dit ouders, leerlingen en docenten aantrekt die hier behoefte aan hebben. Daarbij vermeldde ze dat de idee van een zorgschool een ongeschreven idee is en dat vooral de docenten onderling een klimaat scheppen waarin de begeleiding van de leerling centraal staat. Dat het om een ongeschreven idee gaat, lijkt bevestigd te worden door de schoolgids en het interview met de zorgcoördinator, omdat uit het beleid van de school niet blijkt dat ernaar gestreefd wordt een zorgschool te zijn. Beleidsmatig lijkt het doel van leerlingbegeleiding zoals dat uit de literatuur naar voren is gekomen, namelijk het komen tot persoonlijkheidsgroei, niet gehaald te worden.

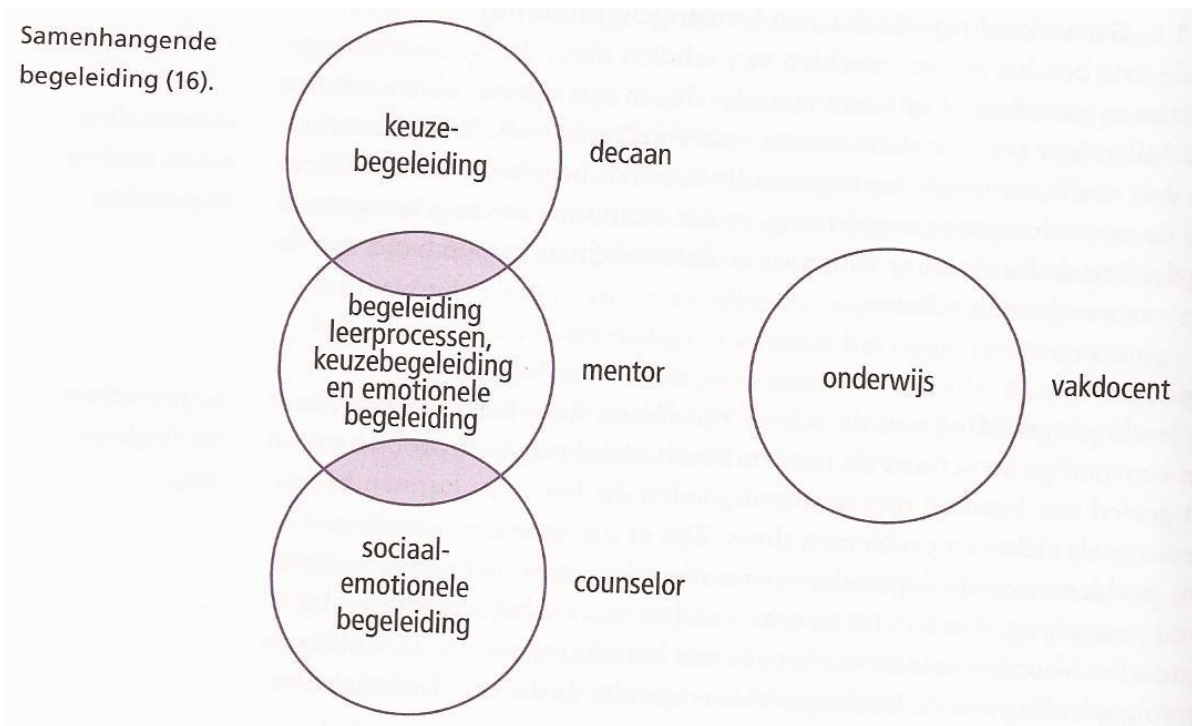
Verschillende vormen van leerlingbegeleiding aan het Farel College

Leerlingen kunnen tegen leerproblemen aanlopen. In de schoolgids van het Farel College zijn verschillende vormen van leerlingbegeleiding opgenomen. Vooral voor leerproblemen

zijn verschillende maatregelen genomen om die te voorkomen of te begeleiden. Hiermee heeft leerlingbegeleiding aan het Farel College een duidelijk optimaliserende functie gekregen. De school probeert leerproblemen te voorkomen, en als die toch voorkomen, zijn er voldoende mogelijkheden om een leerling te begeleiden.

Preventieve maatregelen die het Farel College inzet zijn bijvoorbeeld een introductieweek, studielessen die door de mentor in de brugklas worden gegeven, evenals het ontwikkelen van sociale vaardigheden en studiekeuzebegeleiding. Op het gebied van remediërende maatregelen is er bijvoorbeeld een huiswerk-helppes waar leerlingen voor opgegeven worden, en MALTHA, een externe organisatie die aan huiswerkbegeleiding doet. Met de afdelingsleiders worden afspraken gemaakt met hoogbegaafde leerlingen om extra uitdaging te bieden aan de normale lesstof. Verder wordt er hulp bij spellingsproblemen aangeboden, is er remedial teaching, beschikken sommige leerlingen over een faciliteitenpas zodat ze extra tijd bij toetsen hebben en worden cursussen tegen faalangst aangeboden. (Schoolgids Farel College 2011-2012)

Deze informatie is te vinden in het hoofdstuk dat 'Leerlingen' genoemd wordt. Ook worden de leerlingbegeleider, de vertrouwenspersoon, de schoolverpleegkundige en het Zorg Advies Team kort beschreven. In de schoolgids wordt niet expliciet duidelijk gemaakt welke problemen onder de verantwoordelijkheid van de leerlingbegeleider vallen en of dit bijvoorbeeld sociaal-emotionele problemen zijn. De schoolgids verwoordt het zo: "Soms zijn de problemen waar een leerling mee te maken heeft te groot voor de mentor. In deze gevallen kan de mentor terugvallen op de leerlingbegeleider, deze is geschoold en deskundig. De leerlingen kunnen ook op eigen initiatief naar de leerlingbegeleider voor advies." (Schoolgids Farel College 2011-2012)

Figuur 3: samenhangende begeleiding (van der Wal, de Mooij en de Wilde, 2009)

Onderwijsvisie

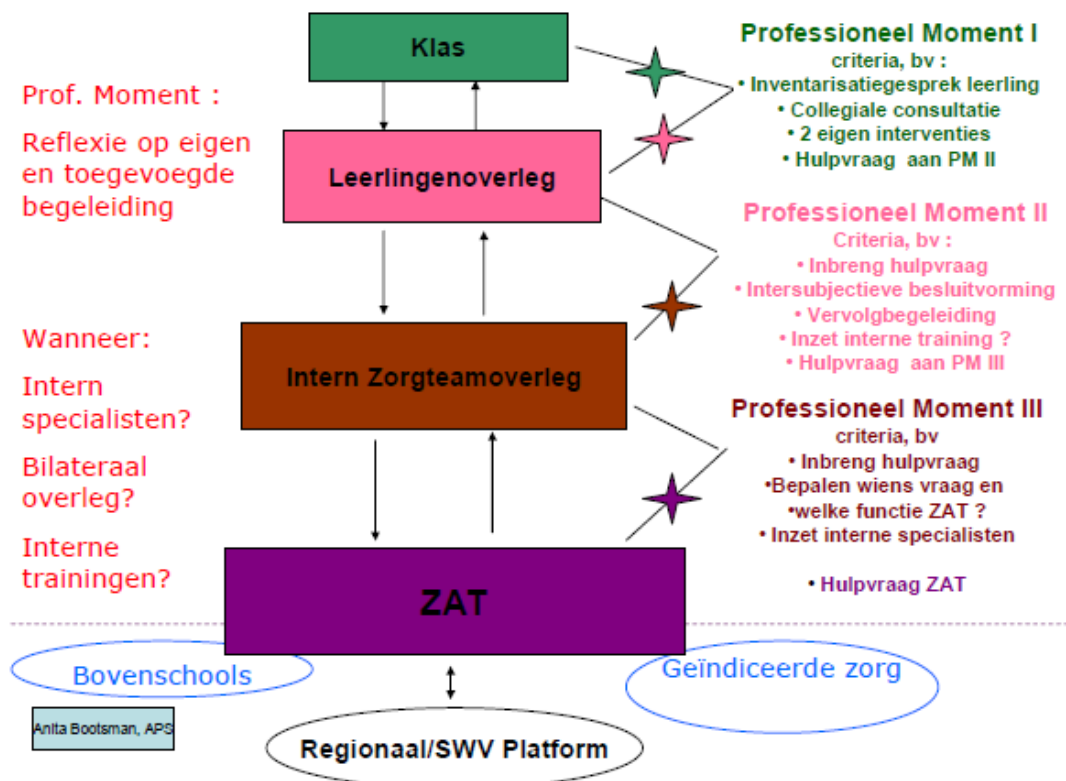
Zorgcoördinator Els van Rijndorp gaf tijdens het interview aan het eens te zijn met de volgende stelling: "Leerlingbegeleiding is een integraal onderdeel van ons onderwijsaanbod".

Leerlingbegeleiding is naast het onderwijsleerconcept en het organisatieconcept een onderdeel van de onderwijsvisie. De uitspraak van Els van Rijndorp stemt overeen met de literatuur. Hoewel we hebben ontdekt dat het doel van leerlingbegeleiding niet duidelijk blijkt uit de schoolgids of het beleid van Els van Rijndorp, is de onderwijsvisie des te duidelijker geformuleerd. "Het Farel College verzorgt onderwijs dat omschreven kan worden als ondernemend, uitdagend en kansrijk. Met uitdagend onderwijs bedoelen wij dat we leerlingen willen motiveren om hun capaciteiten zo veel en zo breed mogelijk te ontwikkelen. We willen een stap(je) verder komen dan het 'normale' onderwijspakket." (Schoolgids Farel College 2011-2012) Een groot deel van de schoolgids wordt gebruikt om verder uit te werken hoe deze onderwijsvisie er in de praktijk uitziet.

Als het gaat om het organisatieconcept van de school, wordt duidelijk hoe leerlingbegeleiding een integraal onderdeel is van het onderwijsaanbod. De schoolgids biedt hier niet veel informatie over, maar tijdens het interview legde Els van Rijndorp uitvoerig uit hoe de samenwerking tussen docenten, mentoren en teamleiders geregeld was. Zij wees het model van de samenhangende begeleiding (figuur 3) aan als het model dat het dichtst in de buurt komt van de begeleiding aan het Farel College. Daarbij maakte ze de opmerking dat de rol van de docenten meer geïntegreerd zou moeten zijn

om aan de praktijk te voldoen. Volgens haar zijn leraren betrokken bij het welzijn van de leerlingen en wordt er volop overleg gepleegd hoe leerlingen het beste begeleid kunnen worden. Dit kan door docenten en mentoren samen gedaan worden, door mentoren onderling, of in jaarlaagvergaderingen. De klassen van het Farel College zijn opgedeeld in jaarlagen. Ieder jaarlaag kent een teamleider die samen met de mentoren van deze klassen regelmatig overleg pleegt over de leerlingen uit deze klassen en die casussen aan de mentoren voorlegt. Zo is er een team voor de brugklas, voor klas 2 en 3 (middenbouw), voor vmbo, voor havo bovenbouw en voor vwo bovenbouw. Binnen het leerlingenoverleg kunnen verschillende afspraken gemaakt worden over de begeleiding van leerlingen, kunnen ervaringen uitgedeeld worden en nieuwe leerlingen met problemen worden aangekaart.

In de praktijk van de school neemt leerlingbegeleiding dus een grote rol in en voelen docenten zich betrokken bij deze begeleiding. Hierdoor lijkt een tegenstelling te ontstaan tussen schoolgids, waarin vooral het onderwijsleerconcept naar voren komt, en de praktijk, waarin leerlingbegeleiding wel degelijk een grote rol speelt en door alle docenten gedragen wordt.

Figuur 4: Denken in 'Professionele momenten' (Persoonlijke presentatie van Els van Rijdorp)

Denken in Professionele Momenten

In *Uit evenwicht* werd duidelijk gesteld dat docenten geen psychotherapeuten zijn. "Je bent geen professionele hulpverlener en zult je zeer bewust moeten zijn van je grenzen, maar door je kennis en nabijheid heb je heel eigen mogelijkheden om een leerling te helpen." (Fiddelaers-Jaspers, Hoorens-Maas en Konig, 1998)

Zorgcoördinator Els van Rijndorp is zich hiervan bewust en traint mentoren om te denken in 'Professionele Momenten' (figuur 4). De betrokken docent moet zich afvragen hoe een leerling het best geholpen kan worden en wanneer het tijd wordt om zorg over te dragen. "Dit is de afgelopen jaren duidelijker geworden en daardoor is de begeleiding verbeterd. In het verleden gebeurde het bijvoorbeeld dat een leraar het zo fantastisch vond dat hij door een leerling met suïcidale gedachten in vertrouwen werd genomen, dat hij het helemaal bij zichzelf hield. Gesprek na gesprek volgde, maar de leerling kreeg niet de hulp die hij nodig had. Dit mag tegenwoordig niet meer gebeuren", aldus Els van Rijndorp.

Idealiter verloopt de procedure van sociaal-emotionele begeleiding aan het Farel College verloopt volgens Els van Rijndorp als volgt: Er is een leerling die ongewenst of afwijkend gedrag vertoont in de lessen en vakdocenten kaarten dit aan bij de mentor. De mentor gaat eens praten met deze leerling en probeert te ontdekken wat er aan de hand is. Als de problemen niet van al te grote aard zijn, maakt de mentor afspraken met de leerling en bij voorkeur ook met de ouders om aan het probleem te werken. Wellicht worden er ook afspraken met vakdocenten gemaakt. Als deze oplossing niet blijkt te werken, wordt er overleg gepleegd met andere mentoren en de teamleider. Er worden nieuwe afspraken met de leerling gemaakt, die zouden moeten leiden tot het oplossen van het probleem. Als dit niet lukt, kunnen nieuwe afspraken gemaakt worden tijdens het mentorenoverleg, of kan een leerling doorverwezen worden naar het interne zorgteam. Dat betekent dat een leerling altijd bij Els van Rijndorp terechtkomt, omdat zij de functie bekleedt van leerlingbegeleider, counselor en vertrouwenspersoon. Mochten de problemen zo groot zijn, dat zelfs nu geen oplossing gevonden kan worden, dan wordt een leerling besproken in het zorgteam en wordt de behandeling overgedragen aan een externe hulpverlener.

Leerlingen met dusdanig grote problemen kunnen eventueel direct overgedragen worden aan het interne of externe zorgteam. Iedere vorm van geweld, suïcide of automutilatie wordt meteen doorverwezen naar het externe zorgteam, omdat deze leerlingen direct passende begeleiding nodig hebben waartoe docenten niet bevoegd zijn.

Helaas kunnen niet alle docenten altijd bij deze besprekingen aanwezig zijn. Gevolg daarvan is dat een aantal zaken tijdens de rapportvergaderingen besproken wordt, die daar eigenlijk niet voor bedoeld zijn. Of hiermee de regels aangaande vertrouwelijkheid in het geding komen, is volgens zorgcoördinator Els van Rijndorp een

gevaar. Zij vertelt geen vertrouwelijke zaken tijdens rapportvergaderingen, maar ze weet dat docenten dat wel doen. Haar ideaal is dat dit niet meer gebeurt in de toekomst.

Volgens zorgcoördinator Els van Rijndorp vormt het mentoraat de spil van de leerlingbegeleiding. Dit wordt bevestigd door de schoolgids: "Elke leerling heeft een eigen mentor. Deze is de centrale figuur in de persoonlijke begeleiding van de leerlingen en de klas." (Schoolgids Farel College 2011-2012) Het is ook het onderdeel van de leerlingbegeleiding waar ze het meest tevreden over is. Mentoren krijgen eens in de zoveel jaar een nieuwe training. Ook worden mentoren van de onderbouw getraind in gesprekstechnieken. Nieuwe mentoren ontvangen geen aparte training als ze voor het eerst mentor worden. In plaats daarvan worden ze nauw begeleid door de teamleider van de betreffende jaarlaag. Daarnaast overleggen mentoren vaak onderling hoe ze met bepaalde situaties om moeten gaan. Nieuwe mentoren leren veel van de ervaring van hun collega's. Dit betekent dat er vooral sprake is van intervisie aan het Farel College. Eventueel zou de teamleider of de zorgcoördinator de rol van supervisor op zich kunnen nemen van een (nieuwe) mentor.

Schoolklimaat

Fiddelaers-Jaspers, Hoorens-Maas en Konig schrijven dat een school bedreigende situaties moet voorkomen en dat leerlingen zich thuis en veilig moeten voelen op school. De boodschap die het Farel College geeft over schoolklimaat in de schoolgids komt hiermee (deels) overeen. "Het Farel College wil een school zijn, die zich primair richt op het actief en zelfstandig leren door de leerlingen in een veilig schoolklimaat. Onder een veilig schoolklimaat verstaan we een leeromgeving waarin alle leerlingen en medewerkers niet te lijden hebben onder verbaal, psychisch of fysiek geweld." (Schoolgids Farel College 2011/2012)

Daarnaast geven Fiddelaers-Jaspers, Hoorens-Maas en Konig aan dat communicatie erg belangrijk is voor een positief schoolklimaat. Dit betreft de communicatie tussen docenten onderling, die aan het Farel bijvoorbeeld tijdens de jaarlaagvergaderingen plaatsvindt en tussen docenten en leerlingen. "Hoewel een mentor regelmatig met zijn of haar mentorleerlingen praat over het welbevinden op school, moeten leerlingen toch zelf vertellen wat hun dwarszit", aldus Els van Rijndorp. Volgens de zorgcoördinator zijn mentoren redelijk toegankelijk en worden ze getraind om problemen te zien. Dat leerlingen positief zijn over hun mentoren en hoe er met hun problemen omgegaan wordt, komt van feedback van leerlingen zelf aan hun mentoren, en via de mentoren bij Els van Rijndorp. Toch hangt er veel af van de houding van leerlingen zelf. "Als zij hun problemen niet delen, kan het voelen alsof ze in hun eentje staan."

Een ander punt dat Fiddelaers-Jaspers, Hoorens-Maas en Konig benadrukken, is dat de continuïteit van leerlingbegeleiding gewaarborgd moet zijn. Op het Farel College wordt hier vorm aangegeven door contact met alle basisscholen, een leerlingdossier en een jaarlijkse overdracht van belangrijke informatie aan nieuwe mentoren. Contact met de basisschool wordt belangrijk gevonden, zo blijkt uit de schoolgids: "Het Farel College werkt voortdurend aan een nauwe relatie met de basisscholen. Alle scholen waar onze leerlingen vandaan komen worden bezocht. Door middel van de zogenaamde 'warme overdracht' wordt gewaarborgd dat er binding is met de voorgaande acht jaren op de basisschool." (Schoolgids Farel College 2011/2012) Vooral het leerlingdossier lijkt een goed voorbeeld te zijn van een middel om de continuïteit van leerlingbegeleiding te waarborgen. "Om elke leerling gericht te kunnen begeleiden en de nodige zorg te geven, worden gegevens van leerlingen verzameld. Algemene informatie staat in het leerlingdossier. Informatie die nodig is voor de begeleiding staat in het zorgdossier."

Uit het interview met zorgcoördinator Els van Rijndorp bleek dat er nog wel eens iets mis gaat bij het overdragen van gegevens van de oude mentor naar de nieuwe mentor. Teleurstelling kan bijvoorbeeld ontstaan wanneer er afspraken met ouders gemaakt zijn, die de mentor niet heeft overgedragen, maar waarvan de ouders wel verwachten dat de nieuwe mentor ze kent en zich eraan houdt. Els van Rijndorp gaf aan zich bewust te zijn van dit mankement in de communicatie en zag het als een van de onderdelen van leerlingbegeleiding om aankomende jaren te verbeteren.

Ouders

De dynamische driehoek van Van Mulligen, Gieles en Nieuwenbroek met de componenten 'kind', 'ouders' en 'buitenwereld', lijkt ook bekend te zijn aan het Farel College. In de inleiding van de schoolgids wordt al geschreven over deze drie componenten: "Veiligheid, betrouwbaarheid en kwaliteit kunnen uitsluiten worden waargemaakt door binding met leerlingen (de doelgroep), binding met ouders (de achterban) en binding met de omgeving (de wijk, de stad, bedrijven en vervolgoopleidingen). Binding ontstaat dagelijks door de relatie tussen leerlingen en docenten." (Schoolgids Farel College 2011/2012)

Een groot verschil tussen de dynamische driehoek van Van Mulligen, Gieles en Nieuwenbroek en het Farel College is dat de 'buitenwereld' naast wijk en stad ook school inhoudt, en dat dit niet duidelijk blijkt uit de 'omgeving' die gebruikt wordt door de schoolgids van het Farel College.

Het contact dat de leerling heeft met ouders, en het contact dat de school heeft met ouders, blijkt volgens het interview van belang te zijn aan het Farel College. Els van Rijndorp vindt het betrekken van ouders bij de problemen van een leerling heel belangrijk. Zij maakt leerlingen die met problemen bij haar komen heel snel duidelijk dat er contact met de ouders opgenomen gaat worden en ze traint mentoren om hetzelfde te

doen. "Kinderen willen nooit. Die zeggen altijd: mijn ouders mogen het niet weten hoor!" Els van Rijndorp geeft in dat geval bij een leerling aan dat de ouders hoogstwaarschijnlijk betrokken zullen worden als ze haar in vertrouwen nemen. "Leerlingen willen graag hun verhaal kwijt en kiezen er eigenlijk nooit voor om hun problemen niet te delen."

In het verleden zijn er een aantal zaken verkeerd gegaan. Zo deelde Els van Rijndorp een schrijnend voorbeeld van een leraar die wist dat een leerling zichzelf sneed. Gesprek op gesprek volgde, maar de ouders wisten van niets. Het liep dramatisch af. Tegenwoordig zou bijvoorbeeld een consult aangevraagd worden door de wijkverpleegkundige, of zouden de ouders voor een gesprek uitgenodigd worden op school.

"Leerlingen willen soms echt niet dat hun ouders betrokken worden bij het oplossen van hun problemen." Hiervan kon Els van Rijndorp een recent voorbeeld geven. De mentor van een leerling had in overleg met de zorgcoördinator besloten dat de ouders ingelicht moesten worden over de problemen die een leerling had, omdat het meisje suïcidale gedachten had. Hoewel het meisje dit niet wilde, werd afgesproken dat de ouders om half zes die dag gebeld zouden worden.

Rond een uur 's middags ging het meisje weg van school en sms'te een vriendin dat ze naar het station zou gaan om voor de trein te springen. Els van Rijndorp gaf de vriendinnen van het meisje opdracht om contact met haar te houden en zelf heeft ze direct naar huis gebeld. Toen ze een van de ouders aan de lijn had, bleek het meisje gewoon thuis te zijn. Els van Rijndorp heeft de situatie uitgelegd en verteld dat er sowieso die dag gebeld zou worden. Deze leerling is heel boos op Els van Rijndorp geworden en kijkt haar niet meer aan. Maar Els van Rijndorp is ervan overtuigd dat ze het juiste heeft gedaan. Inmiddels is professionele hulp ingeschakeld en krijgt het meisje de begeleiding die ze nodig heeft.

Het laatste is een voorbeeld van een geval waarbij de communicatie niet vlekkeloos verliep en waarbij leerling en wellicht ouders ontevreden zijn over de procedure. Toch is Els van Rijndorp van mening dat ouders over het algemeen tevreden zijn over leerlingbegeleiding van het Farel College. Ouders delen deze feedback met haar en mentoren tijdens open avonden, of tijdens het contact dat ze met ouders heeft tijdens de begeleiding van leerlingen. Toch gebeurt het zo'n twee, drie keer per jaar dat ontevreden ouders bellen met de hoogste directie. "Het kan gebeuren dat een leerling buiten de boot valt. Er zijn altijd wel een paar gevallen waar alles misloopt, of een mentor let niet goed op, of een verveld contact met een leraar vindt plaats. Deze ouders zijn heel ontevreden over leerlingbegeleiding."

Conclusie en aanbevelingen

Het doel van dit onderzoek was om te ontdekken in hoeverre de communicatie van het Farel College ten opzichte van leerlingbegeleiding overeenkomt met de literatuur.

Er zijn verschillende onderdelen die overeenkomen. De optimaliserende functie van leerlingbegeleiding bijvoorbeeld is goed doordacht en geregeld aan het Farel College. Leerlingen met leerproblemen kunnen snel en doelgericht begeleid worden. Op ander punten lijkt het beleid dat door het Farel College gecommuniceerd wordt door middel van de schoolgids of door het interview met de zorgcoördinator af te wijken van de literatuur.

Het meest duidelijke voorbeeld hiervan is het doel van leerlingbegeleiding. Terwijl uit de literatuur blijkt dat leerlingbegeleiding tot doel heeft om tot persoonlijkheidsgroei te komen, gaf Els van Rijndorp heel stellig aan dat het doel van leerlingbegeleiding aan het Farel College "opleiden tot een diploma" is. Wanneer deze uitspraak gezien wordt vanuit een coördinator die tot doel heeft om leerlingbegeleiding te professionaliseren en die zich bewust is van het feit dat een school een onderwijsinstelling is en geen zorginstelling, wordt de uitspraak begrijpelijk. In eerste instantie leidt een middelbare school haar leerlingen op tot een diploma en het is goed om die focus vast te houden. Aan de andere kant doet een middelbare school wel meer. Leerlingen brengen een deel van hun leven door op school wanneer een sterke persoonlijkheidsgroei plaatsvindt. Het opdoen van kennis en komen tot identiteitsvorming kan in deze periode niet losgekoppeld worden.

Hier komt nog bij dat Els van Rijndorp aan het einde van het interview opmerkte dat veel ouders hun leerling bij het Farel College aanmelden, omdat deze school bekend staat als een zorgschool. Het doel van leerlingbegeleiding zoals Els van Rijndorp gegeven heeft, komt niet overeen met het algemene beeld van de school. Het Farel College staat bekend als een school die betrokken is met haar leerlingen en die tot doel heeft om leerlingen te begeleiden in het omgaan met problemen, niet slechts tot het behalen van het diploma. Wellicht probeert Els van Rijndorp hier wat tegenwicht aan te bieden. Door leerlingbegeleiding te professionaliseren wordt de begeleiding naar verwachting effectiever, krijgen de mentoren een duidelijker beeld van hun taken en wordt het doel van een school als onderwijsinstelling opnieuw op de kaart gezet. Het is daarbij de vraag of mentoren, leerlingen en ouders dit zo ervaren, en of ze tevreden zijn met deze vernieuwingen.

Er is in dit onderzoek vooral gekeken naar de boodschap over leerlingbegeleiding die het Farel College middels de schoolgids en middels een interview met de zorgcoördinator communiceert. Het zou interessant zijn om te onderzoeken of mentoren zich herkennen in deze boodschap en of zij de vernieuwingen die Els van Rijndorp invoert als verbetering ervaren. Daarnaast zou het waardevol zijn om leerlingen te ondervragen

hoe zij het contact met hun mentoren ervaren, of ze zich veilig voelen op school en of ze weten bij wie ze terecht kunnen als er problemen zijn. Leerlingen die begeleiding ontvangen hebben voor sociaal-emotionele problemen zouden ondervraagd kunnen worden hoe zij deze begeleiding ervaren hebben. Dit zou ook aan de ouders van deze leerlingen gevraagd kunnen worden. Wat betreft het ongeschreven schoolklimaat zou het interessant zijn om ouders te ondervragen die op zoek zijn voor een school voor hun kind(eren). Denken zij bij het Farel College aan een zorgschool en is dat een reden om hun kind daar aan te melden als leerling?

Een aanbeveling die naar aanleiding van dit onderzoek gedaan kunnen worden, is duidelijk communiceren wat het doel van leerlingbegeleiding is in de schoolgids. Dit is nu nauwelijks terug te vinden en de boodschap die de schoolgids uitdraagt is dat het onderwijsleerconcept verreweg het belangrijkste onderdeel van de onderwijsvisie is van het Farel College.

Verder zou nagedacht kunnen worden of de taken van zorgcoördinator, counselor en vertrouwenspersoon verdeeld kunnen worden over twee personen. Nu Els van Rijndorp deze taken vervult, is zij vrijwel de enige persoon die het interne zorgteam vertegenwoordigt. Het zou professioneler zijn als overleg binnen dit team gebeurt met meerdere personen. Bovendien zou het een goed idee kunnen zijn om zowel een man als een vrouw als vertrouwenspersoon aan te wijzen. Wellicht maakt dit de drempel voor leerlingen van hetzelfde geslacht minder hoog om iemand in vertrouwen te nemen.

Eventueel zou een enquête gehouden kunnen worden onder docenten aan het Farel College hoe zij de training in professionele momenten ervaren. Als docenten speciaal aan het Farel College zijn komen werken om betrokken te kunnen zijn met het wel en wee van hun (mentor)leerlingen, zitten ze misschien helemaal niet te wachten op een training waarin ze leren om leerlingen zo snel mogelijk door te verwijzen. Wellicht zouden sommige docenten en mentoren een deel van de begeleiding graag willen overdragen aan een professional, maar zelf het gesprek en de vertrouwensrelatie met de leerling voort willen zetten.

Literatuurlijst

Aangehaalde literatuur

Fiddelaers-Jaspers, R., Hoorens-Maas, R. & Konig, A. (1998). *Uit evenwicht*. Educatieve Partners Nederland BV:Houten.

van Mulligen, W., Gieles, P. & Nieuwenbroek, A. (2008, 7de druk). *Tussen thuis en school. Over contextuele leerlingbegeleiding*. Acco:Leuven/Voorburg.

van der Wal, J., de Mooij, I. & de Wilde, J. (2009, 3de druk). *Identiteitsontwikkeling en leerlingbegeleiding*. Uitgeverij Coutinho:Bussum.

Schoolgids Farel College (2011-2012)

<http://www.farel.nl/Portals/0/Farel2011/documentatie-alg/Farel%20schoolgids%202011-2012%20def.pdf>

Geraadpleegde literatuur

Deen, N. (1992, 2de druk). *Mensen scholen mensen. Op weg naar een begeleidende school*. Wolters-Noordhof:Groningen.

Ponte, P. & van Veen, A.F.D. (1994). *Intensieve leerlingbegeleiding. Schoolstrategieën in het voortgezet onderwijs*. Garant:Leuven/Apeldoorn.

Veugelers, W. (2000). *De waarde van een mentor-mentee relatie*. Universiteit van Amsterdam:Amsterdam.

Bijlage: interview met zorgcoördinator Els van Rijndorp

Deel 1: Verkennende vragen

1. Wat is het doel van leerlingbegeleiding op uw school?

Het doel is om alle leerlingen naar een diploma te begeleiden. Soms is er iets meer nodig bij bepaalde leerlingen, als er wat aan de hand is. Het doel van leerlingbegeleiding is om leerlingen daar te krijgen waar ze thuishoren.

2. Bent u het met de volgende stelling eens?

“Leerlingbegeleiding is een integraal onderdeel van ons onderwijsaanbod”.

Ja.

Deel 2: De rol van de vakdocent en de mentor

3. Welke rol speelt de leraar (in de rol van vakdocent) in het proces van leerlingbegeleiding?

Docenten gaan mopperen tegen de mentor. De mentor gaat dan met de leerling praten en een keer met huis bellen. Dan gaat de mentor afspraken maken met de leerling. Als dat niet helpt, volgt de leerlingbespreking. Als het alleen om een probleem gaat dat alleen binnenschools speelt, moet je het met goede afspraken kunnen doen. Als het gaat om bijvoorbeeld agressie die buitensporig is, dan moet je ook andere gaan kinderen beschermen. Dan gaat het vaak extern.

4. Is er sprake van supervisie en/of intervisie ten opzichte van een docenten met een leerling-begeleidende rol?

Ja. Binnen het team: de mentor kan leerlingen inbrengen in de teambespreking en ook in de leerlingbespreking. Jaarlagteam: team klas 1, team vmbo, team klas 2 en 3 (middenbouw), team havo bovenbouw, vwo bovenbouw. In die teams worden ook leerlingen besproken, casussen over leerlingen. In het team gebeurt intervisie. Er is ook een vorm van supervisie door de teamleider die in de gaten houdt wat een mentor met een leerling aan het doen is.

5. Wordt tijdens rapportvergaderingen speciale aandacht besteed aan afwijkend gedrag dat leerlingen vertonen? Zo ja, wat is het doel van deze bespreking?

Eigenlijk vind ik dat rapportvergaderingen daar niet voor bedoeld zijn. We verzanden vaak in gesprekken over hoe het komt dat een leerling niet doet wat hij moet doen. Het zou efficiënter zijn als dat al besproken is bij een leerlingbespreking bijvoorbeeld. Dan kun je het daarna sec over de resultaten hebben. Het speelt alleen zo door elkaar heen en dat maakt het verleidelijk om het toch weer te noemen.

6. Komen de regels aangaande vertrouwelijkheid in het geding bij het bespreken van leerlingen tijdens rapport- of overgangsvergaderingen?

Nee. Misschien komen de regels wel in het geding, maar we zijn ons op dat moment niet zo bewust van regels. Ik zal zelf niet zo gauw dingen vertellen, maar ik merk dat anderen vrij makkelijk dingen delen. Ik denk dat dat niet altijd goed is.

Docenten hoeven niet altijd alles te weten, maar soms kun je wel tegen ze zeggen dat ze er rekening mee moeten houden dat er echt iets ernstigs aan de hand is met een leerling.

Deel 3: Verwijzen

7. Kunt u een voorbeeld noemen van een casus van een leerling met problemen die een vakdocent of mentor niet meer zelf mag behandelen?

Alles wat in de richting gaat van suïcidepogingen en automutilatie moet via de teamleider naar de coördinator verwezen worden. Ook als het over mishandeling moet het via de coördinator. Ik ga vervolgens kijken wat er nodig is. Ik kijk of er contact met thuis opgenomen moet worden, of een leerling besproken moet worden in een zorgteam, of dat er contact opgenomen moet worden met het meldpunt kindermishandeling. Ik weet meestal de lijntjes naar buiten toe te vinden.

Op het moment dat een leerling hulp van buitenaf heeft, komt hij niet meer in gesprek met de coördinator. Ik zit in een soort dubbelrol. Als zorgcoördinator spreek ik veel leerlingen niet, maar regel ik dat leerlingen komen waar ze moeten komen. Ik ben zelf ook counselor, maar ik scheidt die rollen wel heel erg. Ik praat zelf wel met leerlingen, maar dat zijn dan leerlingen waarvan ik denk dat ze niet meer hulp nodig hebben. Als dat wel het geval is probeer ik ze zo snel mogelijk buiten de deur te krijgen, dan ga ik het niet eerst zelf een paar jaar proberen.

Is er wel ruimte om mee te praten op school?

Dat ligt eraan. Als er vanuit de instantie een verzoek komt om een persoon op school die een soort basis voor de leerling kan bieden, dan kijken we wie daar goed voor is. Dat zou dan ook de mentor kunnen zijn. Het kan ook de counselor zijn of een docent die de leerling vertrouwt, als die docent dat wil en er tijd voor heeft.

8. Kent uw school een STAT of zorgteam?

We hebben een virtueel intern zorgteam. Eerst is er de lijn van vakdocenten en mentor. Als daar vragen zijn, komen ze in een leerlingbespreking terecht, een overlegmoment. Daar worden afspraken gemaakt die aan alle docenten doorgegeven worden. Als dat niet lukt wordt de leerling naar het interne zorgteam verwezen. Dat bestaat alleen niet echt, omdat ik veel van die functies zelf vervul. Als er in de school niemand de vidnen is, wordt er verwezen naar het ZAT (zorgadviesteam). Dan ben ik de enige interne persoon en komen de anderen allemaal van externe instanties.

Ideaal gezien zou zo'n leerlingbespreking iedere periode plaatsvinden. Afgelopen jaar is dat niet altijd gebeurd. Een leerlingbespreking zou met alle docenten van een jaarlaag moeten zijn, maar niet alle docenten kunnen bij alle vergaderingen aanwezig zijn. Je moet dus altijd je informatie weer via een ander kanaal opdoen.

Vakdocenten-mentor

Linbespreking (afspraken vb naar alle docenten)

Interne zorgteam (heel veel functies op haar)

Externe zorgteam (ZAT zorgadviesteam) zij enige interne persoon

Ideaal: iedere periode: linbespreking (alle docenten jaarlaag)

Niet alle docenten kunnen bij alle vergaderingen aanwezig zijn. Niet te regelen, dus info via andere bron regelen!

9. Uit welke functies bestaat het zorgteam?

ZAT

Voorzitter (zelf)
Jeugdverpleegkundige ggd
Bureau jeugdzorg
Leerplichtambtenaar
WUL (wet uitgebreide leerlingzorg)
Ambulant begeleider REC 4 (gedragsproblemen)
Secretariaat (notulen)
Wijkagent wordt uitgenodigd als het nodig is, maar die zit er niet vast bij.

10. Hoe is de communicatie met het zorgteam binnen de school geregeld?/Wie is verantwoordelijk voor de communicatie binnen de school en het zorgteam?

De communicatie verloopt via de zorgcoördinator, van extern naar intern. Het ligt er vaak aan welke naam je invult op papier. Soms denk ik: ik heb geen zin in dit contact, omdat ik veel leerlingen waar het over gaat niet eens ken. Het ligt ook aan de instantie. Als het echt over grote, belangrijke dingen gaat, dan ben ik contactpersoon. Als het om iets gaat waarover mensen direct met de mentor gaan communiceren, dan is de mentor contactpersoon, want dat gaat dan veel efficiënter.

11. Worden de betrokken vakdocenten ervan op de hoogte gesteld als een leerling aangemeld is bij het STAT- of zorgteam?

Als leerlingen eenmaal in het ZAT zijn, gaat het om problematiek die ver boven de pet van de vakdocent gaat. Dan gaat het niet meer om aanwijzingen waar je in de klas wat aan hebt. Als er bij leerlingen met een rugzakje een behandelingsplan gemaakt wordt, dan moeten docenten dat wel weten. In andere gevallen, bijvoorbeeld mishandeling, kan er hooguit op een vergadering gezegd worden dat er iets met de leerling aan de hand is en dat docenten daar rekening mee moeten houden.

12. Welke rol spelen de ouders binnen leerlingbegeleiding?

Ouders spelen een grote rol. In mijn opleiding werd duidelijk gemaakt hoe belangrijk de driehoek is tussen school, ouders en kind. Als er iets misgaat in die driehoek, kun je niet meer goed communiceren, dan verlies je de communicatie. Ik ben er altijd erg voor om ouders heel snel op de hoogte stellen als er wat is. Kinderen willen nooit. Het eerste wat een kind zegt is altijd: "Mijn ouders mogen het niet weten hoor." Ik reageer dan met: "Dat vind ik op dit moment nog goed, maar de kans is groot dat er een moment komt dat we wel je ouders gaan inschakelen."

Ik probeer mentoren ook altijd in die stand te krijgen, die vinden dat vaak ook eerst eng. Jonge mentoren denken aan hun eigen situatie: ik zou het niet fijn vinden als mijn ouders het wisten. Dat heb ik zelf ook nog steeds, maar ik weet gewoon dat heel veel dingen zonder ouders gewoon niet op te lossen zijn.

Het is ook heel gevaarlijk. We hebben dingen meegemaakt, bijvoorbeeld dat we al een jaar lang wisten dat een leerling zichzelf sneed. De mentor bleef maar praten, terwijl de ouders niet op de hoogte werden gesteld. Uiteindelijk liep dat dramatisch af. Tegenwoordig wil ik veel sneller contact met ouders opnemen. Dat kan bijvoorbeeld via een verpleegkundige die consult aanvraagt of dat ik de ouders zelf uitnodig op school. Dus ik wil altijd zo snel mogelijk de ouders erbij, tenzij het echt niet kan, maar dat is eigenlijk bijna nooit.

Forceren? Leerlingen hebben soms geheimen. Geleidelijk communiceren naar ouders toe. "Ik moet het kwijt, maar je mag het absoluut niet aan mijn ouders vertellen." "De kans is groot dat als je het aan mij vertelt, het op de een of andere manier bij je ouders terecht komt. Dus als je het dan niet wilt vertellen, moet je nu besluiten om het niet te

vertellen." Ik heb nog nooit gehad dat een leerling zei: "dan ga ik weer," want ze willen het toch heel graag kwijt. Maar dan zeg ik wel, we gaan samen kijken hoe. Dan geef ik ze bijvoorbeeld een ultimatum; nog twee weken. Hoe wil je het vertellen? Samen bellen, wil je bij het gesprek zijn of juist niet?

Er was laatst een meisje met een groot probleem. Ze was ook suïcidaal. Els en de mentor hadden besloten dat de ouders het moesten weten. Ik heb aan de leerling gevraagd hoe ze het aan haar ouders wilde vertellen, maar dat wilde ze niet. "Willen is afgelopen, hoe zullen we het doen?" Vandaag om half zes bellen.

Het meisje is om 1 uur uit school weggegaan en heeft een vriendin een smsje gestuurd: ik ga naar het station, ik ga voor de trein springen. En de mentor zou die middag naar huis gaan bellen om te vertellen dat zij wat problemen had. Dat was de eerste keer dat ik echt compleet in paniek was. Stel je voor dat zij nu echt voor de trein gaat springen? Vriendinnen van haar hebben geprobeerd contact te houden en toen heb ik dus direct naar huis gebeld en toen zat ze thuis. Toen moest ik het dus wel vertellen. "Uw dochter heeft verteld dat ze voor de trein wil gaan springen." "Ze zit hier naast me". "De mentor zou hoe dan ook vanavond gebeld hebben om te vertellen dat er een probleem is met uw dochter." Het meisje is heel boos en kijkt mij niet meer aan. Ik vind het niet zo heel erg, want nu is er professionele hulp gezocht.

Problemen thuis: reden om extra hulp in te schakelen?

Ik kan geen hulpverlening inzetten en naar een aanbeveling luisteren ze niet. Als er hulpverleners mee aan de slag gaan, ontdekken ze het zelf als de thuissituatie echt niet in orde is en die schakelen dan wel de juiste instantie in. Dat is niet meer mijn taak. Niet machteloos? Nee, ik ga er vanuit dat anderen hun werk goed doen.

Deel 4: Specifieke vragen omtrent sociaal-emotionele problemen

13. Als een leerling aanhoudend ongewenst gedrag vertoont, zoals spijbelen of agressie, hoe gaat u daar dan mee om?

Dit jaar is een leerling van school verwijderd, nadat hij een leerling had geslagen en er meer voorgevallen was. Nadat hij van school verwijderd was, is hij naar het speciaal onderwijs gegaan. Daar gaat een heel traject aan vooraf. Inmiddels is hij opgenomen. Alles wat we binnen kunnen houden, houden we binnen, maar het houdt een keer op. Bij spijbelen wordt de leerplicht ingeschakeld. Dat kan leiden tot een boete voor de ouders of HALT-straffen voor kinderen.

Dat is soms ook weer een ingang. Als het spijbelen doorgaat gaat een leerplichtambtenaar mensen uitnodigen en hij kan ook weer hulp inzetten, bijvoorbeeld door aan te geven dat er eens mensen thuis langs moeten gaan als de ouders de opvoedsituatie niet aankunnen. De WUL komt ook bij mensen thuis en die kan adviseren wat er nodig is, verwijzen naar Jeugdzorg. Die houdt ook contact met school. De communicatie verloopt niet altijd perfect.

14. Hoe draagt de school eraan bij dat voorkomen wordt dat een leerling met sociaal-emotionele problemen moet doubleren?

Dat gaat wel eens mis. Ik hoop dat ik ervan weet en met de mentor kan praten van tevoren. De mentor is sturend in de vergadering voor wat voor advies er komt. Ik hoop dat als een leerling dusdanige problemen heeft dat de overgang ervan afhangt, de leerling al bekend is binnen de zorgstructuur en dat ik contact gehad heb met de afdelingsleider.

15. Zijn sociaal-emotionele problemen geldige redenen om een jaar te doubleren?

De school doet er niks aan. Een leerling met sociaal-emotionele problemen kan zoveel gemist hebben, dat de leerling er niks aan heeft om over te gaan. Er moet wel genoeg kennis aanwezig zijn. Je moet heel individueel bekijken of het nuttig is voor een leerling, hij hoeft er niet per se beter van te worden.

Bij overgang wordt echt wel gekeken, we kunnen heel lief zijn, maar dienen we de leerling ermee? Maar we hebben wel eens de neiging om een beetje lief te zijn. Dat wreekt zich ook wel, want dan zit je met leerlingen in havo 5 waarvan je je afvraagt hoe ze daar zijn gekomen.

16. Zijn slechte resultaten voor u een aanleiding om onderzoek te doen naar de sociaal-emotionele status van de leerling?

Zulke dingen gebeuren veel in de informele sfeer. Het zijn geen vastgelegde dingen. Dat gebeurt gewoon, of niet. Dat hangt van de mentor af.

Deel 5: Evaluatieve vragen

17. Bent u van mening dat leerlingen en ouders tevreden zijn over leerlingbegeleiding? Hoe bent u tot dit oordeel gekomen?

Ik denk dat ze over het algemeen tevreden zijn. Dat horen we terug van ouders op open avonden en van de ouders met wie we contact hebben. Maar... er zijn altijd een paar gevallen waar alles misloopt. De leerling valt net iedere keer uit de boot. De mentor let niet zo op en heeft een paar onaardige leerkrachten. Die ouders bellen dan met de hoogste directie. Elk jaar zijn er wel ouders die erg ontevreden zijn met de zorgstructuur op het Farel.

En leerlingen? Een leerling die de goede mentor heeft, zal tevreden zijn. Een leerling die zelf niet met iets komt of het niet duidelijk kan maken, zal misschien de ervaring hebben dat je hier in je eentje te staat. Maar ik denk dat leerlingen wel het gevoel hebben dat ze altijd bij iemand terecht kunnen, dat we redelijk toegankelijk zijn. Ik denk dat dat voor leerlingen niet zo snel de klacht zal zijn.

18. Over welk onderdeel van de leerlingbegeleiding bent u het meest tevreden?

Over hoe mentoren hier allemaal hun werk doen. Een keer in de zoveel jaar worden mentoren getraind. En in een team praten ze over leerlingen, een soort intervisie. De training gaat meestal per team, bijvoorbeeld voor de onderbouw die dan een cursus gesprekstechnieken krijgt. Een nieuwe mentor zal nooit in het eerste jaar al mentor worden, dus die loopt eerst een jaar mee en leert al doende in overleg met teamleider en medementoren. We zitten iedere week met de teams bij elkaar. Dan kun je aan de medementoren navragen hoe zij het met een bepaalde klas doen.

19. Tegen welke problemen loopt uw school aan in de praktijk?

Toch de helderheid van de lijntjes. Het klinkt nu allemaal heel helder, maar in de praktijk van alledag gaat er wel eens wat mis. Dan vergeet ik iets terug te koppelen of zijn ze mij vergeten in te lichten of er zijn afspraken die vorig jaar met ouders gemaakt zijn niet overgedragen aan de nieuwe mentor.

20. Op welk terrein wilt u verder ontwikkelen?

Mentoren moeten leren goede hulpvragen te stellen. Als zo'n leerling besproken wordt in het ZAT, is het heel belangrijk dat duidelijk is wat er al gebeurd is en wat de hulpvraag is aan die externe mensen. Het schort nog wel eens aan goede informatie en goede vragen. Een hulpvraag als "we weten niet meer wat we met deze leerling moeten," is niet een hulpvraag waar iemand wat mee kan. Het moet iets worden van "we hebben dit en dat gedaan en dat werkte niet, en nu vragen we van jullie..." en dan een goede vraag. Dat is voor komend jaar.

Persoonlijk terrein? Er zit nog een hele externe brei van allerlei verbanden omheen, daar wil ik mijn weg meer in vinden. Dat gaat over passend onderwijs en wat er allemaal gaat veranderen. Dat ik goed op de hoogte van alle ontwikkelingen. Van externe bepalingen, afspraken die van hogerhand worden genomen.

21. Zijn er in het verleden problemen opgetreden waardoor u tot uw huidige beleid bent gekomen?

Vroeger deed iedereen wat, nu is er meer structuur. Pm-denken is denken in professionele momenten. Er is een structuur opgesteld voor alle scholen in Amersfoort. Er staat per moment beschreven wie wat doet. Dat heb ik het afgelopen jaar in de verschillende teams nog eens gezien. Mentoren weten dat ook allemaal en het begint steeds meer tussen de oren te komen. Iedereen weet wat hij zelf mag doen en wanneer het verder moet. Mentoren zijn geen hulpverleners.